

ПЕДАГОГІКА

ВИПУСК 1

УДК 37. 378

Дем'яненко Н.М.,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

ДО ДжЕРЕЛ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ДАТИ, ПОДІЇ, АНАЛІТИЧНИЙ КОМЕНТАР

(восени 2009 р. Національному педагогічному університету
імені М.П.Драгоманова виповнюється 175)

Проаналізовано тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Україні першої половини XIX ст., визначено ретровитоки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, актуалізовано історичний досвід в сучасних умовах творення Європейського регіону вищої освіти.

175 років Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова підтримує високу місію підготовки вчителя. Сучасна геополітична, економічна та культурна ситуація підтверджує і прогнозує зміцнення його статусу як провідного вищого педагогічного навчального закладу країни, освітньо-наукового центру з проблем розроблення змісту професійно-педагогічної підготовки вчителя, здійснення науково-педагогічних досліджень. Питання дати відкриття, хронології розвитку університету, формування його наукових шкіл, навчально-виховних традицій викликають незмінний інтерес.

Знаковим для становлення вищої педагогічної освіти в Центральній і Східній Україні стало XIX століття. Імперія Романових (до складу якої входили зазначені території) характеризувалася жорстокою централізацією політичної влади, вимогою абсолютної покори й вірності, що вважалось не лише

політичним, а й моральним і релігійним обов'язком кожного. На цих основах ґрунтувалася й ідея розвитку освіти. На початку ХІХ ст. з'являються деякі невиразні ознаки того, що молодий імператор Олександр І, можливо, доведе реформування освіти до логічного завершення. Сподівання частково справдилися. Основою освітньої реформи 1802-1804 рр. стало утворення Міністерства народної освіти (1802), структурування навчальних закладів за чотирма типами: парафіяльні школи, повітові, губернські училища (гімназії) і університети. У межах імперії утворювалося шість навчальних округів (Московський, Петербурзький, Казанський, Харківський, Віденський і Дерптський), піклувальниками яких стали члени Головного правління училищ (1803). Центрами навчальних округів уважалися університети, які поєднували функції вищого навчально-наукового закладу і освітньо-адміністративного органу.

В ході освітньої реформи 1802 - 1804 рр. офіційно було поставлено питання про необхідність спеціальної підготовки педагогічних кадрів. Ідея заснування педагогічного навчального закладу на базі університету вперше прозвучала у „Попередніх правилах народної освіти” (1803) - документі, який регламентував розвиток освітніх процесів у Російській імперії. Університети Центральної і Східної України від часу свого відкриття починають готувати вчителя, заклавши основи вищої педагогічної освіти.

Освітньо-науковим центром Київського навчального округу, утвореного в 1832 р., став Університет св. Володимира (1834). Як засвідчує відомий історик Київського університету В.Я. Шульгін, „...відкриття Університету св. Володимира передбачало і всі очікування влади від університету, який мав бути лише інструментом у офіційній політиці. Планувалося, що у цьому річищі університет готуватиме не науковців, а потрібних владі учителів” [14, с. 67]. Педагогічна освіта в історії Університету св. Володимира ХІХ ст. пройшла ряд етапів, серед яких виділяємо два основні: 1) 1834 - 1860 рр. - педагогічний інститут; 2) 1860 - 1867 рр. - педагогічні курси.

Педагогічний інститут започатковано в структурі університету 1834 року. Свідченням цьому є Статут Університету св. Володимира (1833), де в розділі ІХ „Про казенних студентів” зазначається: „При Університете св. Владимира знаходиться

определенное число казеннокоштных студентов, коих комплект на первый раз полагается 50, в том числе 26 предназначаются в учительское звание и 24 в гражданские чиновники. Число тех и других, по мере способов, может быть умножаемо” (п. 65) і далі – „порядок при приеме сих студентов наблюдается тот же, какой существует в прочих Русских Университетах” (п.66) [13, с. 72]. А в усіх інших університетах зарахування тих, хто призначався „в учительское звание” здійснювалося в педагогічні інститути, утворення яких у структурі університетів констатовалося першим загальним Статутом Російських Імператорських університетів (1804). Факт започаткування педагогічного інституту при Університеті св. Володимира в 1834 р. констатовано в дослідженнях не одного покоління істориків педагогіки, зокрема Ф.Г.Паначина (1979) [10, с. 43], В.К.Майбороди (1992) [6, с. 11], О.В.Глузмана (1997) [1, с. 126], Н.М.Дем’яненко (2002) [3, с. 81].

Педагогічні інститути при університетах були закритими закладами інтернатного типу. Навчання тривало три роки. На перших двох курсах викладалися: педагогіка, дидактика, мова і література, а також гімназійні предмети. Другокурсники вже спостерігали за ходом і змістом занять у гімназії, давали „примірні” (пробні) уроки, часто працювали репетиторами. Серед гімназійних дисциплін, які входили до навчального плану інституту, можна виділити: логіку, метафізику, філософію, естетику, географію, математику, природничу, загальну історію, політичну економію, хімію, фізику, комерційні науки, сільське домоведення, словесність і мови: російську, латинську, французьку, німецьку, а також малювання і креслення. Їх вивчення супроводжувалося написанням творів, як правило, педагогічного спрямування. Третій рік відводився поглибленій спеціалізації з обраного предмету - студенти відвідували особливі семінари, кожен з яких присвячувався певній дисципліні й методиці її викладання. Отже, особливістю професійної підготовки вчителів уже того часу стала прогресивна тенденція поєднання вивчення змісту гімназійних навчальних дисциплін із частковими дидактиками (методиками їх викладання).

Першим директором педагогічного інституту при Університеті св. Володимира став ординарний професор кафедр ботаніки (від 1833 р.) та російської словесності (від 1834 р.) М.О.Максимович (учений-енциклопедист – природознавець, фольклорист, етнограф, історик) [12, с. 25]. Перебуваючи на посадах ректора Університету св. Володимира і декана 1-го відділення філософського факультету [4, с. 91 - 96], університетський педагогічний інститут він очолював на громадських засадах [7, с. 24]. 1834 рік став переломним і в науковій біографії вченого. Це засвідчила вступна лекція М.О.Максимовича „О значении и происхождении человеческого слова”, виголошена ним на початку першого в історії Університету Св. Володимира - 1834/35 навчального року, про що він зазначав: „Это вступление мое в словесность было и моим прощаньем с естествознанием...” [5, с. 151 - 152]. Підтвердженням сказаного слугує перелік навчальних дисциплін педагогічного навантаження М.О.Максимовича в Університеті Св. Володимира в період 1834 - 1845 рр.: „Історія російської словесності” (1834/35, 1844/45 н.р.), „Історія російської словесності, критичне читання зразкових російських авторів, розбір студентських творів” (1835/36, 1837/38, 1838/39 н.р.), „Історія російської словесності, вправи в російському складі, критичне читання зразкових російських авторів, розбір студентських творів” (1836/37 н.р.), „Правила літературної критики, критичне читання зразкових російських авторів, розбір студентських творів”, „Теорія поезії, практичні вправи у творах, у критиці та усному тлумаченні” (1839/40 н.р.), „Історія російської словесності, критика зразкових російських авторів” (1843/44 н.р.) [5, с. 166]. З діяльністю Михайла Максимовича у 1834-1835 рр. дослідники пов’язують організацію практичних занять для казеннокоштных студентів, які готувалися до вчительського звання. Так, з ініціативи М.О. Максимовича було впроваджено практичні вправи у російській словесності, давніх мовах, педагогіці й математиці [11, с. 175-249]. На офіційному рівні це засвідчується проектом Статуту Університету св. Володимира (§ 67): „Студенти, призначені до звання вчителя, крім слухання університетських курсів, отримують керівництво в практичних вправах з вітчизняної словесності, давніх мов, математики і педагогіки, пишуть твори, проводять пробні лекції і під наглядом професорів дають уроки в

училищі”. Незалежно від аудиторного навантаження, викладачі зобов’язувалися проводити практичні заняття по 2 год. щотижня. На основі §§ 67 - 69 проекту Статуту і пропозиції Піклувальника Київського навчального округу за № 4340, Радою університету серед цих фахівців передбачався і професор російської словесності [3, с. 93 - 94]. За подібний вид діяльності на той час відповідав ординарний професор російської словесності М.О.Максимович. Практичні справи з російської словесності призначалися для студентів I-III курсів 1-го відділення філософського факультету. М.О.Максимович особисто проводив практичні справи на II-III курсах.

Наявність при класичному університеті педагогічного інституту підтверджено також у другому загальному Статуті Російських Імператорських університетів (1835), зокрема главі VIII „Про особливі установи при університеті”. Перший параграф глави „Про інститут педагогічний” містив таку інформацію:

„п.151. Метою педагогічного при університеті інституту є освіта вчителів для гімназій та повітових училищ.

п. 152. В інституті передбачається не менше 20 студентів на казенному коштах. Число це наповнюється казенними вихованцями гімназій за конкурсом. У випадку їх нестачі дозволяється поповнювати штатну кількість своєкоштовними студентами.

п. 153. Зарахування до інституту відбувається 1 раз на рік за призначенням Ради університету і з дозволу піклувальника.

п. 155. Крім слухання університетських лекцій, студенти педагогічного інституту отримують керівництво в практичних справах у обраній кожним із них галузі наук, пишуть „рассуждения”, проводять пробні лекції, дають уроки.

п. 156. Спостереження за такими заняттями покладається на 3-4-х професорів основних предметів, до викладання яких студенти педагогічного інституту готуються.

п. 158. Студенти педагогічних інститутів, по закінченні своєї освіти, зобов’язані прослужити не менше 6 років в учительському відомстві” [2, с. 100].

Висувалася вимога поглибленої мовної підготовки майбутніх учителів, про якість якої можна було судити за оцінками періодично

виконуваних ними (кожні два тижні) творів з окремих предметів. Твори готувалися з предмета спеціалізації майбутнього вчителя або з російської словесності. Основною вимогою до їх написання був правильний і логічний виклад думки. Замість такого твору могли практикуватися короткі виклади змісту опублікованих наукових праць з обґрунтуванням власної точки зору щодо їх змісту. Ті студенти, які готувалися до викладання стародавніх або нових мов, повинні були кожні два тижні подавати на вибір: 1) переклади з російської мови на іноземну (чи навпаки), 2) твори іноземною мовою із заданого предмета. Особлива увага приділялася практичним заняттям майбутніх педагогів у обраній кожним із них галузі наук. Упродовж останнього року навчання в педагогічному інституті кожний студент щотижня мав давати пробну лекцію з пройденого ним матеріалу в присутності товаришів. Надавалось право читати лекції із декількох споріднених предметів одночасно. Майбутні вчителі іноземних мов мали викладати лекції іноземною мовою. Спостереження за проведенням пробних лекцій та уроків покладалося на професорів основних предметів. Наприкінці останнього року навчання професори і ад'юнкти педагогічного інституту, які керували педагогічною практикою, були зобов'язані дати індивідуальну характеристику кожному студентові. У характеристиці фіксувалися відомості про кількість і якість проведених студентом уроків та написаних ним творів. Університетським Статутом 1835 р. уперше було передбачено і спеціальні іспити кандидатів на учительські посади. Це стосувалось тих, хто прагнув здобути вищу педагогічну освіту екстерном, не маючи можливості навчатися в університеті.

Визначною для підготовки вчителя подією стало відкриття 1850 року в Університеті св. Володимира кафедри педагогіки (за Імператорським Указом та офіційним листом Міністерства народної освіти). Дисципліна „Педагогіка” була офіційно запроваджена в навчальний процес історико-філологічного, фізико-математичного та юридичного факультетів. Вона викладалась з розрахунку 4-6 год. на тиждень. Першим розробником і викладачем педагогічних навчальних курсів вважається професор С.С.Гогоцький [9, арк. 7, 20]. Таким чином, є сенс більш детально зупинитися на

характеристиці цієї особистості та його внескові у розвиток педагогіки в Університеті св. Володимира.

Випускник Київської духовної академії, доктор філософії і стародавньої філології, з 1834 р. - ординарний професор по кафедрі філософії Університету св. Володимира, статський радник С.С.Гогоцький за науковими переконаннями належав до Київської релігійно-філософської школи, підтримував офіційну владу, а отже, й офіційну науку. Читаючи курси педагогіки і психології, С.С.Гогоцький намагався взаємозумовити ці дисципліни. З його науково-педагогічних праць відомі: „Про історичний розвиток виховання й навчання у стародавніх народів”, „Вступ до педагогіки” (1855), „Короткий огляд педагогіки або науки виховної освіти” (1879), „Про розвиток пізнавальних здібностей” (1868). У „Філософському лексиконі” він здійснює спробу обґрунтувати понятійний апарат науки педагогіки, зокрема дає трактування педагогічних термінів: педагогіка, навчання, дидактика, освіта, виховання, школа, методики навчання, історія педагогіки. В цілому викладання педагогіки С.С.Гогоцький розподіляв на 3 навчальні курси: науку про виховання, дидактику і прикладну педагогіку, історію виховання. З метою конкретизації змісту педагогічних дисциплін, які викладалися в педагогічному інституті, а згодом і на педагогічних курсах Університету св. Володимира, коротко проаналізуємо авторські програми С.С.Гогоцького з „Історії виховання” та „Науки про виховання”.

У вступі до першої обґрунтовуються мета і завдання навчального курсу „Історія виховання”. Автор порівнює поняття „історія виховання” та „історія освіти”, відзначаючи їх взаємозв’язок. Серед історико-педагогічних методів виділяє синхроністичний і етнографічний. Особливу увагу приділяє аналізу навчальних посібників з історії педагогіки. Зазначимо, що всю історію педагогіки викладач розподіляє на три головні епохи: „I епоха - виховання в межах виключно національності, II епоха - теократичне виховання в іудеїв, III епоха - національне і, водночас, загальнолюдське виховання” [3, с. 97 - 98]. В цілому програма цього авторського курсу являла собою характеристику зарубіжних педагогічних систем. На жаль, автор не включив у загальний

історико-педагогічний огляд розвитку вітчизняної системи виховання і навчання, що позбавляло можливості здійснити порівняльний аналіз педагогічної думки. Водночас навчальний курс був досить систематизованим, хронологічно відструктурованим, змістовно насиченим і може вважатися одним із перших зразків розробки навчальних дисциплін з історії зарубіжної педагогіки.

План-проспект програми курсу „Наука виховання” або, як С.С.Гогоцький називав її, „Чиста педагогіка” включав: 1) вступ до науки педагогіки, поняття про педагогіку (етимологічне значення слова, предмет педагогіки, її джерела, зв'язок з іншими науками); 2) можливості та необхідність педагогіки; 3) процес вивчення педагогіки (способи вивчення, труднощі й перешкоди у формуванні як науки); 4) розвиток структурних складових педагогіки (у цьому розділі автор виділяв дві головні її частини - чисту і прикладну). Чисту педагогіку також поділяв на дві складові. Предметом першої визначав виховання (у вузькому розумінні слова), другої - навчання. Другий розділ програми висвітлював питання „Прикладної педагогіки”, де С.С.Гогоцький виділяв власне прикладну педагогіку та лікарсько-педагогічну її частину. Щодо першого, то ним розглядалися такі питання: „1) власне виховання; 2) сімейне виховання; 3) виховання у громадських закладах; 4) організація діяльності училищ (що передбачало аналіз процесу навчання, ролі особистості вчителя, обладнання училищ)”. Лікарсько-педагогічна частина прикладної педагогіки охоплювала проблеми фізичного та психічного розвитку людини. Автором визначалися способи ліквідації недоліків у вихованні дитини (розумовому, чуттєвому, релігійному) [3, с. 99 - 100]. Здійснений нами історико-системний аналіз дозволяє стверджувати, що основним предметом першого розділу прикладної педагогіки були проблеми теорії виховання та училищезнавства. У лікарсько-педагогічній частині робилася спроба ввести поняття „спеціальної педагогіки”.

1860-ті роки - цікавий, насичений і водночас суперечливий період щодо подальшого розвитку педагогічної освіти. 20 березня 1860 р. вийшло офіційне положення Головного правління училищ про ліквідацію при університетах педагогічних інститутів. Натомість організовувалися університетські педагогічні курси.

У „Положенні про педагогічні курси” (1860) сформульовано основну мету їх відкриття: „Для надання тим, хто присвячує себе навчальному полю діяльності та справі виховання, можливості набути педагогічної освіти, засновуються в тих містах, де є університети, педагогічні курси” (§ 1). „Найближча мета педагогічних курсів полягає в підготовці гідних учителів і вихователів власне для середніх навчальних закладів як Міністерства народної освіти, так і для інших Міністерств і Управлінь” (§ 2). Обов’язковим для всіх кандидатів проголошувалося слухання лекцій з „Педагогіки” і „Дидактики” (§§ 20, 23). Зазначалось також, що на право отримання кандидатами посади вихователя середнього навчального закладу проводяться спеціальні іспити, котрі полягають: 1) у написанні двох творів (дисертацій) з прилюдним їх захистом, при цьому одного - суто наукового, другого - педагогічного змісту; 2) розробленні та проведенні пробної лекції (§§ 31 - 33). Бажаючі могли вступати на педкурси лише після закінчення навчання в університеті. Викладачі університету читали на курсах спеціальні дисципліни, педагогіка викладалась окремо. Для практичної підготовки майбутніх учителів при курсах мала існувати гімназія.

Загалом процес пошуків організації системи університетської педагогічної освіти в Україні досліджуваного періоду був досить суперечливим. Зокрема, дискутувалося питання про доцільність зарахування студентів на педкурси лише після закінчення університету, а також про необхідність підпорядкування університетові спеціальної педагогічної гімназії. Водночас аргументовано доводилася можливість та економічна ефективність проведення педагогічної практики в усіх гімназіях університетського міста. На користь останньої точки зору свідчили такі аргументи: „1) утримання особливої гімназії обійдеться казні занадто дорого; 2) директор та вчителі гімназії були б позбавлені можливості за великої кількості кандидатів керувати їх роботою належним чином; 3) зібрати в одній гімназії таких педагогів, які могли б служити взірцем, важко; 4) заснування спеціальної педагогічної гімназії призвело б до одноманітності в розвитку та напрямі педагогічних здібностей майбутніх учителів, вони були б

вимушені засвоювати системи, методи й прийоми викладання, а отже, й погляди на розвиток науки та виховання учнів лише одних викладачів; 5) цей устрій був би шкідливим і безпосередньо для учнів педагогічної гімназії, над розумовими здібностями і духовними якостями яких велика кількість молодих педагогів проводила б постійні досліди, при цьому більшою частиною досить недосконалі” [2, с. 111 - 112].

Незважаючи на суперечки і дискусії, що точилися навколо проблеми вищої педагогічної освіти, спроби її розв’язання шляхом запровадження педагогічних курсів при університетах мали здебільшого позитивний результат. Робота їх характеризувалась: продуктивним розподілом занять кандидатів на теоретичні та практичні; прагненням увести наступність і поступовість у практичні заняття з підготовки до викладацької та виховної діяльності; постійним відрахуванням необхідної кількості коштів на педагогічну бібліотеку курсів; відкриттям вільного доступу в бібліотеки, кабінети, обсерваторії та лабораторії університету і гімназії; наданням слухачам можливості відвідувати уроки в різних навчальних закладах міста; залученням до справи найдосвідченіших учителів гімназій.

Із закриттям педагогічних курсів (1867) відбувається чергове реформування підготовки вчителя в університеті. У травні 1866 р. на міністерському рівні був розроблений проект „Положення про приготування вчителів гімназій та прогімназій”, а згодом вийшли „Матеріали з питань приготування вчителів для гімназій та прогімназій”. Цим документом офіційно конкретизувалась ідея і ставилась подвійна мета теоретичної і практичної підготовки майбутніх педагогів (§ 1 Положення). Відповідно до мети, підготовка вчителів розподілялася між університетами і гімназіями. Теоретичну освіту майбутні педагоги отримували при університетах. Вона полягала: у засвоєнні загальноуніверситетського курсу навчання, вивченні педагогіки, в окремих, під керівництвом професора, вправах, що „мали за мету ґрунтовне ознайомлення з матеріалом певної науки та з прийомами його розробки”, тобто освоєння часткових методик або мовою оригіналу „часткових дидактик” (§ 2 Положення) [8, арк. 1 - 11]. Освіта учительських стипендіатів (назва походить від того, що

майбутні педагоги отримували державну стипендію) завершувалася річними практичними заняттями у гімназіях на посаді вчителя.

Відповідно до положення, наприкінці 60-х років ХІХ ст. в Університеті св. Володимира був розроблений проект історичного (учительського) семінарію [13, с. 67]. За проектом семінарій мав подвійну мету, а саме - ознайомлення студентів з методами історичного дослідження та підготовку вчителів гімназій з предмета вітчизняної і всесвітньої історії.

Таким чином, історичний семінарій мав два незалежних за напрямками відділення. Кожен студент історико-філологічного факультету міг бути членом педагогічного відділення з дозволу ради факультету, а учительські стипендіати університету зобов'язувалися на членство в другому відділенні терміном не менше року. Передбачалося, що заняттями студентів повинні керувати двоє професорів історії (по одному в кожному відділенні) за їх добровільною згодою і затвердженням факультету. При цьому кожне з відділень семінарію збиралося щотижня. В учительському відділенні студенти, відповідно до вимог гімназійного викладання, розробляли проекти навчальних програм для різних класів, управлялися в усному викладанні, знайомилися з новою літературою щодо певного предмета. Наприкінці кожного навчального року керівники подавали на факультет звіт про хід занять свого відділу. За студентські роботи високого рівня видавалася грошова винагорода. Кращі з таких наукових праць друкувалися в „Університетських відомостях”. Таким чином, запропонований проект учительського семінарію був спробою поглибити підготовку майбутніх учителів, прищепити їм практичні навички викладання в тісному зв'язку з теоретичними лекційними курсами, ознайомити з новітніми досягненнями щодо методики та змісту викладання гімназійного предмета.

Отже, в навчально-виховному процесі педагогічного інституту (1834 - 1860) і педагогічних курсів (1860 - 1867) Університету св. Володимира відбувалися активні пошуки шляхів становлення змісту професійно-педагогічної підготовки вчителя: паралельно розвивалися головні її складові - теоретична і практична, визначилася послідовність їх проведення - теоретичні курси завжди

передували педагогічній практиці; у зв'язку із наданням педпрактиці особливого значення у підготовці вчителя? посилювалася тенденція до її чіткого структурування; формувався цикл педагогічних предметів через окремі курси дидактики, теорії виховання, теорії та історії педагогіки; водночас намітилися спроби впровадження своєрідних інтегративних курсів (наприклад, „Дидактика (з практичними вправами) і прикладна педагогіка”); відмінністю часу стало виключно авторське розроблення змісту теоретичних педагогічних дисциплін.

Зміст професійно-педагогічної підготовки цього періоду доцільно представити за такими хронологічно вибудованими напрямками: філософсько-педагогічним (предмети педагогічного циклу розглядалися як складові філософії), релігійно-педагогічним (навчальні курси педагогічного спрямування перебували під впливом дисциплін релігійного змісту, зокрема „основного” і „морального” Богослов'я), психолого-педагогічним (педагогічні дисципліни викладалися у взаємозв'язку і на основі психологічних знань), прагматично-педагогічним (превалювання практичного компоненту підготовки вчителя), професійно зумовленим (виокремлення педагогічної підготовки у самостійний напрям).

У другій половині XIX ст. ідея університетської педагогічної освіти (на базі класичних університетів) фактично вичерпала себе, натомість з'являються автономні педагогічні навчальні заклади - учительські інститути (Феодосійський, 1874; Глухівський, 1874), Ніжинський історико-філологічний інститут кн. О.Безбородька (1875), Київські вищі жіночі курси (1878), Фребелівський педагогічний інститут (1907) та ін. Після педагогічного інституту, педагогічних курсів при класичному університеті Національним педагогічним університетом імені М.П.Драгоманова відмірюються етапи інституту народної освіти, педагогічного інституту, університету. Курс на професійну підготовку вчителя, взятий його прабатьком (університетським педагогічним інститутом) у 1834 р., давно і надійно підтвердив себе. Переосмисливши надбання вітчизняної і світової педагогічної думки, власний досвід, університет прямує в майбутнє. Попереду – етап утвердження в Європейському регіоні вищої освіти. Концепція діяльності університету до 2016 р. [15, с. 572] стратегічною метою його

розвитку визначає комплексну підготовку конкуретоспроможного фахівця, здатного працювати на рівні сучасних освітньо-виховних технологій в умовах інтеграції в загальноєвропейське співтовариство, підтримку та розвиток існуючих і нових наукових шкіл, нарощування власного авторитету як провідного вищого навчального закладу України і Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. - К., 1997.
2. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX - перша третина XX ст.). - К., 1998.
3. Дем'яненко Н.М., Важинський І.П. Ретроспектива педагогічної освіти в Україні (XIX - початок XX ст.). - М., 2002.
4. З іменем Святого Володимира: У 2-х кн. / Упоряд. В.Короткий, В.Ульяновський. - К., 1994. - Кн. 1.
5. Короткий В.А., Біленький С.Г. Михайло Максимович та освітні практики на Правобережній Україні в першій половині XIX ст. - К., 1999.
6. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки. - К., 1992.
7. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова 1834 - 2004: Історія. Сьогодення. Перспективи / Авт.: В.П.Андрущенко, Г.І.Волинка, Н.Г.Мозгова та ін. - К., 2005.
8. О составлении проекта положения о приготовлений учителей для гимназий и прогимназий, 1866. - ДА м. Києва. - Ф. 16. - Оп. 305. - Спр. 156.
9. Об учреждении кафедры педагогики и определении на оную доктора философии и древней филологии Гогоцкого, 1850-1852. - ДА м. Києва. - Ф. 16. - Оп. 289. - Спр. 171.
10. Паначин Ф.Г. Педагогическое образование в России: историко-педагогический очерк. - М., 1979.
11. Пономарев С.И. Михаил Александрович Максимович // Журнал Министерства народного просвещения. - 1871. - Ч. 157, № 10 - С. 175-249.

12. Ректори Київського університету. 1834 - 2006 / В.В.Скопенко, В.А.Короткий, Т.В.Табенська та ін. - К., 2006.

13. Устав Університета Св. Володимира 25 декабря 1833 г. // 3 іменем Святого Володимира: У 2-х кн. / Упоряд. В.Короткий, В.Ульяновський. - К., 1994. - Кн. 1.

14. Шульгин В.Я. История университета святого Владимира (1834-1839). - Спб., 1860.

15. Енциклопедія освіти / Акад. пед наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К., 2008.

Проанализированы тенденции развития высшего педагогического образования в Украине первой половины XIX в., определены истоки Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова, актуализирован исторический опыт его становления в современных условиях развития Европейского региона высшего образования.

The tendencies of development of higher pedagogical education in Ukraine at the first half of the XIX century are analyzed, the retro-origin of National Pedagogical Dragomanov University is determined & the historical experience in contemporary conditions European region forming of higher education is actualized.

УДК 37.06

**Др Войцех Срочиньскі
Вищий учбовий заклад
Школа вища ім. Богдана Яньського
Варшава**

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У статті зроблено аналіз терміну середовище з точки зору різних наук. У цьому значенні термін виховання, як ціленаправлений вплив дорослих на дітей і молодь, відноситься до середовища. Розроблено теоретичну модель, яка показує можливості підходу комплексного наукового аналізу виховного середовища.